

Smelten de vergrijzingskosten als sneeuw voor de zon?

2015/2

17 | 07 | 2015

 MENSEN

 WELVAART

 BESCHERMING

De vergrijzingskosten voor pensioenen, tegen 2060, zijn naar beneden herzien. Maar dat cijferoptimisme verbergt enorme uitdagingen inzake groei, langere loopbanen, integratie van immigranten en baancreatie, in het bijzonder voor jongeren. Als we die uitdagingen niet realiseren, zullen de pensioenkosten veel hoger liggen dan nu wordt voorzien. Die uitdagingen aangaan, vergt zowel een grote politieke wil als bijkomende middelen op korte termijn, terwijl de pensioenkosten juist snel toenemen in dezelfde periode. Eerder dan de nieuwe berekening van vergrijzingskosten als geruststellend te interpreteren, zou die de krachten en de geesten moeten mobiliseren. Itinera roept dus op tot realisme en ambitie, met als onmiddellijke prioriteit de onmiddellijke verlenging van loopbanen.

- 1. De kosten dalen slechts wanneer de loopbanen verlengen. Dat is niet verworven maar vergt hervormingen.**
- 2. De hoogdringendheid is nu : berekeningen op lange termijn zijn nodig maar zijn onvoldoende om de impact en de hervormingen op korte termijn te bepalen. Dit terwijl de tijd dringt en het gewicht van de stijgende uitgaven rust op jongere generaties die minder talrijk zijn.**
- 3. We speculeren niet met pensioenen : een belofte is een schuld. De kosten van de pensioenen zullen aanzienlijk hoger liggen als België geen hogere snelheid van economische groei en baancreatie bereikt.**
- 4. Let op voor verschuivingseffecten van pensioenen naar andere uitkeringen: de cijfers zijn slechts realistisch als we de transformatie van loopbanen realiseren.**

Prof Dr Jean Hindriks
Prof. Dr Marc De Vos
Ivan Van de Cloot

Nieuws van het zomerseizoen: de pensioenkosten van de vergrijzing worden neerwaarts herzien. De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) heeft haar raming bijna gehalveerd, rekening houdend met de hervormingen van de Regeringen Michel 1 en Di Rupo 1. De SCvV schat nu dat de pensioenkosten van de vergrijzing in 2060 2,1% van het bbp zullen bedragen, tegenover haar raming van 4,5% in 2013. De Europese Commissie schat ze in 2015 op 3,3% van het bbp, terwijl ze die nog op 5,6% van het bbp raamde in 2012. Opnieuw dus een neerwaartse herziening met bijna de helft.

Tussen ontkenning en euforie: Sommige waarnemers gebruiken de verlaagde ramingen van de pensioenkosten om te stellen dat een pensioenhervorming niet nodig is. Aangezien de kosten betaalbaar zouden zijn, zou het dom zijn om in een periode van hoge werkloosheid (vooral bij de jongeren) de wettelijke pensioenleeftijd tegen 2030 naar 67 jaar op te trekken en de loopbaanvoorwaarden voor vervroegd pensioen te verlengen. Volgens sommige schattingen zou een verhoging van de effectieve pensioenleeftijd zelfs 300.000 banen kosten. Anderen zouden de lagere kostprijs als een argument kunnen gebruiken om te zeggen dat de hervormingen hun werk hebben gedaan en dat het pensioendossier geregeld is.

Itinera benadrukt het realisme achter de optimistische cijfers:

Boodschap 1: De kosten dalen alleen als de loopbanen langer worden. Zo ver is het nog niet.

De ramingen op zich vertellen ons weinig, we moeten ze interpreteren. De SCvV heeft haar schatting van de pensioenkosten inderdaad verlaagd. Maar we moeten die schatting juist interpreteren. Twee aspecten moeten worden benadrukt. Ten eerste suggereren de ramingen duidelijk dat men de stijging van de pensioenuitgaven kan beheersen (in de betekenis van een halvering van de vergrijzingskosten) *indien en alleen indien men de effectieve loopbanen met ten minste twee jaar verlengt, voor een identiek gemiddeld vervangingsratio* (verhouding van de pensioenen tegenover de lonen): **men verwacht dus dat men de kosten kan beperken door het recht op het pensioen uit te stellen, als een stabilisatiemaatregel tegenover de vergrijzing.**

Dat is precies de strategie die het rapport van de Commissie Pensioenhervorming in juni 2014 voorstelde. *De echte uitdaging bestaat erin de gemiddelde loopbaan effectief met twee jaar te verlengen.* Zonder een effectieve verlenging zullen de pensioenkosten veel hoger zijn. Dit is de achilleshiel van België, dat vergeleken met Europa veeleer een probleem heeft met de tewerkstelling van de senioren dan met de vergrijzing.

Ons werkgelegenheidspercentage tussen de 55 en de 65 jaar is bij de laagste van Europa. Het aanwervingspercentage van de 55-65-jarigen is zowat het laagste van Europa (Griekenland doet het beter dan wij). (1) In dit opzicht zijn de schattingen van de SCvV zeer optimistisch. In het basisscenario van de SCvV wordt het uitstel van de pensioneringen als gevolg van het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd naar 67 jaar geschat volgens een omzettingshypothese: **de SCvV gaat ervan uit dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met twee jaar automatisch ook tot een effectief pensioenuitstel met gemiddeld twee jaar zal leiden.** Dat is weinig realistisch. Een recente studie voor Nederland toont aan dat een geleidelijk uitstel van de wettelijke pensioenleeftijd met twee jaar, van 65 naar 67 jaar, het vertrek met pensioen met gemiddeld slechts drie maanden verlaat (2) Zal België acht maal beter doen dan Nederland dat een meer dynamische arbeidsmarkt kent dan wij?

In een alternatief scenario gaat de SCvV, zoals in het rapport van de Commissie Pensioenhervorming wordt gesuggereerd, uit van een beperkt pensioenuitstel, waarbij de werknemers hun pensionering vertragen met het minimum dat nodig is om aan de eisen voor de loopbaan en de leeftijd te voldoen. In dat geval stijgen de kosten van de vergrijzing van 2,1% van het bbp naar 2,9% van het bbp. Het meest opmerkelijk in het rapport van de SCvV van 2015 is dat het aantal gepensioneerden tegenover de totale tewerkstelling niet stijgt over de periode 2025-2035 terwijl in het jaarrapport 2014 daarvoor nog een stijging van 20% was voorzien. Is er een mirakel gebeurd?

De uitdaging van de vergrijzing is en blijft dus op de eerste plaats de uitdaging van de verlenging van de loopbaan: ze levert de sociale zekerheid een dubbel dividend op, aangezien actieve werknemers bijdragen betalen en later met pensioen gaan.

Boodschap 2: De dringendheid is nu: ramingen op lange termijn zijn noodzakelijk maar volstaan niet om de hervormingen op korte termijn aan te sturen. De tijd dringt en het gewicht drukt op de schouders van de minder talrijke jonge generaties.

Zoals Woody Allen zei, ik ga mij met de onmiddellijke toekomst bezighouden, want daar zal ik mijn volgende jaren doorbrengen. De ramingen van de vergrijzingskosten kijken naar een horizon van 2060, zodat men in feite het probleem van de vergrijzing van de babyboomers omzeilt: het rapport van de SCvV bevestigt dat de grote uitgaven eerder tussen de jaren 2015 en 2035 zullen vallen. Ter herinnering, de Commissie Pensioenhervorming schat de kosten van de vergrijzing van de babyboomers op driekwart van de vergrijzingskosten.

Het gevaar van schattingen op te lange termijn is dus dat men de huidige dringendheid vergeet, namelijk de financiering van de massale pensionering van de babyboomers (die nu tussen de 50 en de 70 jaar oud zijn). Zij ontvangen een gemiddeld hoger pensioen en hebben een hogere levensverwachting dan de oudere gepensioneerden, die vaak ook een kleiner pensioen krijgen.

De dringendheid is nu en de eerste problemen worden zichtbaar. Men verwacht voor de pensioenen van de Waalse gemeenten meerkosten van 1 miljard voor de vier volgende jaren, wat bijna 20% van het totale budget van de Waalse gemeenten vertegenwoordigt. *We zien een explosie van de globale pensioenuitgaven met 30% in de vijf afgelopen jaren (waarvan tweederde verband houdt met de verhoging van het gemiddelde pensioen).* Sinds 2006 volstaat de demografische aflossing van de wacht niet langer in België, met een groeiende kloof tussen de bevolking van 50-65-jarigen en de bevolking van 10-25-jarigen. In 2014 bedroeg het demografisch deficit 275.000 eenheden. Toch zullen wel degelijk de jonge generaties de middelen moeten vinden om de pensioenen van de almaar talrijkere gepensioneerden te betalen. *We mogen ons perspectief dus niet beperken tot de budgettaire rekening: we moeten ook rekening houden met het betaalvermogen. Dat vermogen vermindert door verminderende aantallen actieven in verhouding tot de aantallen gepensioneerden, terwijl de kostprijs dus toeneemt.*

De demografische uitdaging is groot en kan niet worden opgelost door de migratie, zoals de Europese Commissie suggereert met haar schatting van een groei van de Belgische bevolking van 11 miljoen in 2014 naar 15 miljoen in 2060. De SCvV kiest voor de hypothese van een netto-aangroei **met 1.350.000 migranten tegen 2060** (waarvan 360.000 tussen 2015 en 2025) die automatisch in onze arbeidsmarkt zouden worden geïntegreerd. De integratie van de nieuwe immigranten en hun kinderen in onze samenleving vormt op haar beurt een uitdaging die investeringen en dus extra geld zal vragen. **Als België er niet in slaagt deze nieuwe migranten te integreren, zal het aantal actieve personen dat het gewicht van de vergrijzing moet dragen nog afnemen!** Deze demografische uitdaging bestaat ook in onze buurlanden. Duitsland kent bijvoorbeeld een daling van zijn bevolking en volgens het Duitse instituut voor statistiek zou een jaarlijkse nettomigratie van 200.000 personen nauwelijks volstaan om de demografie van het land op peil te houden. De tektonische platen van de demografie zijn in beweging en scheppen toenemende spanningen op onze arbeidsmarkt. Daar moeten we rekening mee houden.

Boodschap 3: Met pensioenen wordt niet gespeculeerd: belofte maakt schuld. De kosten van de vergrijzing zullen beduidend hoger zijn als België geen hogere kruissnelheid van economische groei bereikt.

De ramingen van de SCvV zijn bijzonder gevoelig voor de hypothesen over werkgelegenheid en productiviteit in België: men moet een ruime foutenmarge incalculeren in de projecties.

Zo zal een daling van de productiviteitswinst met een kwart van een procent de pensioenuitgaven met 1 procentpunt van het bbp verhogen: 4 miljard per jaar. Een daling van het werkgelegenheidspercentage voor de 20-64-jarigen met 2 procent verhoogt de kosten van de vergrijzing met 0,4 procent. Een verhoging van de levensverwachting (tegenover het basisscenario) met twee jaar impliceert een stijging van de vergrijzingskosten met 0,6 procent.

We moeten voor het overige vaststellen dat de SCvV voor onbepaalde duur vasthoudt aan budgettaire gestrengheid in gezondheidszorg en ouderenzorg. Dat is niet onmogelijk – die uitgaven zijn uiteindelijke politieke keuzes – maar wetenschappelijke en technologische innovatie, evenals de behoeften van persoonlijke zorg in een verouderende bevolking, zullen eerder meer dan minder middelen vergen.

Boodschap 4: Opgelet voor de verschuivingseffecten: de cijfers zijn slechts realistisch als de transformatie van de loopbanen slaagt.

Onze sociale zekerheid is een geheel van communicerende vaten: als men gewoon de toegangsvoorwaarden tot het pensioen wijzigt zonder de werkgelegenheid van de senioren te verbeteren, dreigt men de pensioenuitgaven over te hevelen naar andere publieke uitgaven. Het bewijs: tussen 2009 en 2013 is het aantal arbeidsongeschikte en invalide personen met 20% gestegen, terwijl het aantal bruggepensioneerden met 10% daalde.

Om dit gevaar van een verschuiving te beperken, moet men een beleid voeren dat zowel preventief als curatief is, met een personeelsbeleid dat rekening houdt met de leeftijd, een aanpassing van de arbeidswetgeving om dat beleid te bevorderen en te internaliseren, en eindeloopbaanvoorzieningen die het effectief mogelijk maken het einde van de loopbaan te vertragen, eventueel met een progressief (deeltijds-) pensioen. Uit alle recente opiniepeilingen blijkt dat de mensen bereid zijn om langer te werken, op voorwaarde dat de werkdruk vermindert. Het aspect vrije tijd lijkt inderdaad belangrijker dan het aspect leeftijd voor de beslissing om na 60 te blijven werken.

Meer informatie:

- Ivan Van de Cloot : 0478-43 47 17
- Marc De Vos : 0498-42 11 88
- Jean Hindriks : 0472-41 55 27

(1) *Het aanwervingspercentage is het aantal werknemers met een anciënniteit van ten minste één jaar als percentage van alle werknemers het jaar voordien (Bron: Europese arbeidsmarktmarktenquêtes, 2012).*

(2) *Zie Bernal N., and F. Vermeulen, The impact of an increase in the legal retirement age on the effective retirement age, KUL Discussion paper, februari 2013*